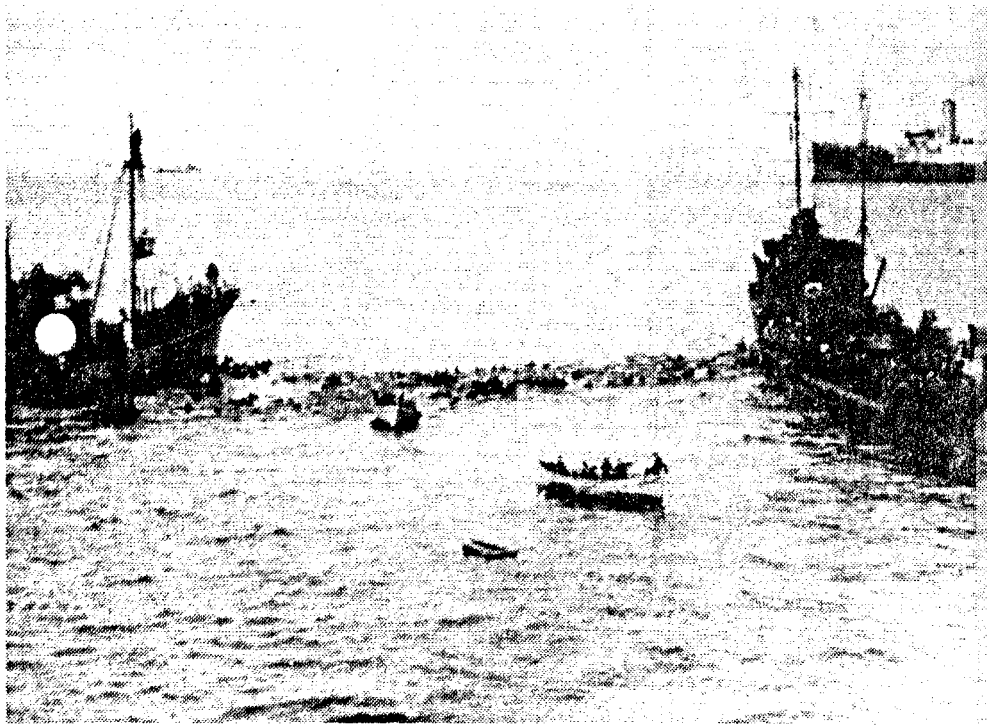

108098

Eskortefartøy fra den tyske krigsmarine tar opp overlevende fra en av de torpederte båtene. I bakgrunnen «Espana» som kommer inn til for å delta i bergingen.

I
I.
V.
me
Serg.
grave.

Blücher-katastrofen ikke den eneste for tyskerne

Agrost
9/4.85.

SVEN T. ARNEBERG

Det er blitt viet liten oppmerksomhet at de tyske invasionsstyrkene mot Norge i april dagene 1940 ble utsatt for en like stor katastrofe som senkningen av «Blücher». 10. april mistet general Richard Pellengahrs 196. divisjon 1000 mann av sin kampstyrke under britisk torpedering i Kattegat. Denne divisjonen skulle ta Østerdalen og Gudbrandsdalen og derefter gå mot Trondheim. Men som følge av tapene ble fremrykningen forsinket med to, for tyskerne, svært verdifulle døgn.

Med noen få velrettede torpedoer hadde den britiske ubåten «Triton» i løpet av noen minut-

vel kjent for de aller fleste nordmenn. Da krysseren gikk ned innenfor Oscarsborg, tok den med seg rundt 1000 mann, kanskje flere. En stor del av dem tilhørte 163. divisjons kampstyrker.

9. april var altså en katastrofedag ikke bare for Norge, men også for tyskerne.

Efter en strabasløs treningsperiode på frossen barmark i Korridorområdet ved Danzig sto 196. infanteridivisjon klar til innsats. Intetanende ble regimentene klargjort ved at oppbruddet ble kamuffert som en heigemanøver. De egentlige hensikter måtte hemmeligholdes for enhver pris. I stedet for hjemmarsj bar det rett ombord i båtene. Innlastning av personell i Gotenhafen begynte tidlig på morgenen den 7. april og var avsluttet etter ett døgn. Her ble avdelingene forespillet en forflytning vestover, og den måtte angivelig foregå sjøveien på grunn av manglende jernbanekapasitet.

Grytidlig den 8. april stakk flåten til sjøs med en samlet tonnasje på 52 541 bruttoregistrert

Han fortsetter: «Det første transportskipet som ble truffet, var «Friedenau», som lå forut styrbord i konvoien. Den andre var «Wigbert» som lå rett bak. Den tredje torpedo traff igjen «Friedenau», som sank i løpet av et par minutter. «Wigbert» holdt seg flytende ennå et kvarter. Det var virkelig et grufullt syn å se disse båtene gå ned, fulllastet med mennesker som de var, likedan de scener som utspilte seg ombord og i det iskalde vannet med et par varmegrader. Mange av de skibbrudne fikk nok så snart hjertesvikt, andre klamret seg til vrakgods inntil kreftene ebbet ut på grunn av krampe. Dessverre kunne bare en liten del av besetningen reddes.

«Espana» og flere av de andre båtene gjorde en brå kursendring for å komme de skibbrudne til hjelp. De satte livåter på vannet, men på grunn av skipenes høye fribord ble redningsaksjonen vanskelig. «Espana» tok ombord 34 mann som ble massert og dugelig traktert med

ennå to dager. Riktignok var enkelte avdelinger trengt fra Lillestrøm nord mot Minnesund, men bare som ledd i sikringen av Oslo-brohodet. Dessuten begro de to regimentene sine døde, kledde opp og utstyrte de skibbrudne og nyorganiserte avdelingene.

To andre enheter hadde i mellomtiden vært aktive i det frontavsnitt som opprinnelig hadde vært tiltenkt 196. infanteridivisjon. Først fallskjermjegergruppen som gjorde det berømte, men for tyskerne mislykkede raid mot vår øverste ledelse i Elverum, dernest en bataljon bergjegere. De tilhørte egentlig general Dietels divisjon i Narvik, men var av en eller annen grunn landsatt i Oslo. Bataljonssjefen, major von Poncet, hadde ordre om å ta jernbane til Trondheim for videre å slutte seg til divisjonen nordpå. Bataljonen opererte nærmest på egen hånd — «auf eigene Faust» — ifølge Pellengahr, og ble innviklet i kamper ved Eidsvoll og i Totenvika under betydelige tap.

ter ellminert en styrke tilsvarende vel to tredjedeler av de samlede tyske tap på landjorden under felttoget i Norge. Den 14. april, vel to døgn etter landsettingen, ble general Pellengahr innkalt til en meget opphisset general von Falkenhorst, øverstkommanderende for felttoget i Norge, og fikk beskjed om å gå mot Trondheim omgående. von Falkenhorst fryktet engelsk landgang.

Den påfølgende dag ble en like stor katastrofedag for invasjonstyrkene. Det siktes her til en hendelse som er kommet helt i skyggen av «Blücher». Det er torpederingene som divisjonen Pellengahr var utsatt for underveis i Kattegat den 10. april.

Da «Weserübung», den tyske okkupasjon av Norge, skulle settes i verk for snart 45 år siden, var to infanteridivisjoner avsatt til det østenfjelske. Det var general Erwin Engelbrechts 163. divisjon som skulle besette først og fremst Oslo, dessuten Sørlandskysten til Kristiansand, Aust-Agder, Telemark, Buskerud og Vest-Oppland. Øst for dette område skulle general Richard Pellengahrs 196. divisjon i Østerdalen og Gudbrandsdalen og derefter ta kontakt med den tyske kampgruppe i Trondheim.

Det er velkjent at general Engelbrecht ankom med en stor del av divisjonens kampstyrke ombord i kryssereskadren som ble anført av den tyske krigsmarinens nye stolthet, krysseren «Blücher». Prestisjen ved å la «Blücher» med generalen ombord som eskadrens første skip klappe til kai i Oslo, hadde tilsi-desatt fornuftige og taktiske argumenter. Utviklingen tok en annen retning, og resultatet er

tertonn. Ombord var det stuet inn 8449 mann, 969 hester, 1283 kjøretøyer og 2170 tonn diverse annet krigsmateriell.

Først da de 11 frakteskutene rundet Kapp Hela nord for Danzig, ble de forseglede ordrer brutt og reisen mål gjort kjent for alle.

Eskortefartøyer fra krigsmarinens sluttet seg til syd for de danske øyene, og i sakte fart seg konvolen gjennom Isen nordover i to dager. Inntil morgenen den 9. april, da foretagendet var blitt kjent for all verden, måtte mannskapene være under dekk. De måtte ikke vise seg over dekk i sine grønne Wehrmacht-uniformer for ikke å røbe at det dreide seg om en trottetransport.

På grunn av kraftigere maskin gikk lastebåten «Hamm» et stykke forut for konvolen. Om trent på høyde med Gateborg ble den angrepet av en britisk ubåt. Torpedoen ble observert idet den passerte fem meter bak skipet.

Hendelsen ble rapportert til general Pellengahr som befant seg ombord på frakteskipet «España», litt over klokken 12.00 den 10. april. Utpå kvelden var selve konvolen kommet inn i farensonen. Det første offeret var en sikringsbåt fra krigsmarinens som for i luften og siden forsvant i havet. Spørsmålet er reist om denne sikringsbåten med hensikt avskar torpedobånen for å redde en fullastet damper i konvolen.

«Dette var bare tanker ingen rakk å gi svar på før nye, forferdelige eksplosjoner sprenget i filler to båter i konvolen», skrev Pellengahr i 1952, i sine erindringer «Von Oslo bis Andalsnes».

brønnevin etter at de våte uniformene var irukket av. Alle disse overlevde, unntatt en.

En av sikringsbåtene kom mot oss på «España» og ga instruks: «Full fart sik-sak-kurs retning Oslo. La livbåtene på vannet ligge igjen!» Vi fulgte ordren. Det begynte alt å bli temmelig mørkt, og ingen av de andre damperne var innen vårt synsfelt. «España» var helt alene på havet, fullstendig mørklagt, uten en eneste livbåt, og natten ble stadig mørkere. Kapteinen, superkargoen og jeg sto på kommandobroen da vi plutselig så en ildsoyle skyte i været, og straks etter ulte sirenene sine uhyggelige nedrop SOS - SOS. Altså var det stadig engelske ubåter i nærheten. Vi la lenger ut fra svenskekysten mot åpent hav for å gå sikrere.

Tanken på å være helt alene uten livbåter, i tillegg til den siste torpederingen, førte til en viss panikkstemning ombord. Alle hadde trukket av seg støvlene og tatt på svømmevester. De satt i ganger og trapper, ingen ville lenger være under dekk. De rente meg ned med bønn om at vi skulle anløpe svensk havn eller at vi skulle gjøre helomvendning og gå tilbake til Tyskland, alt var jo likevel tapt. Noen kom til meg med avskjedsbrev til de pårørende, andre prøvde å sove eller å ta seg en tår. Innimellom lallet de skibbrudne som var kommet til hektene igjen. I salig alkoholfrus var de lykkelig uvitende om farene som omga oss. Alt i alt en situasjon som gikk på nervene løs!»

I løpet av morgentimene, da de nærmet seg Ytre Oslofjord, fanget de opp SOS-signaler igjen. De kom fra «Jonla» som fraktet tungt materiell for divisjonen Pellengahr. Skuten tilhørte en annen konvoi, og var truffet av en fiendtlig topedo.

Torpederingene medførte et tap på 1000 mann av kampstyrken. Tapet var spredt på de forskjellige enheter, slik at general Pellengahr anså hele tre bataljoner som ikke innsatsdyktige ved landsettingen. Dette tilsvarete ett regiment.

Det første Pellengahr foretok seg på norsk jord, var å oppsøke øverstkommanderende for felttoget i Norge, general von Falkenhorst. Denne fikk melding om torpederingen, men lot foreløpig ikke til å reagere på divisjonens alvorlige tap. Men reaksjonen kom ganske snart og resulterte i endel omfattende endringer av den opprinnelige plan. Utpå natten mellom den 11. og 12. april, da Pellengahr prøvde å få et par timers søvn, ble han vekket av general Engelbrecht, som angivelig på øverstkommanderendes vegne beordret 196. infanteridivisjon til å ta Østfold. Forbindelsen med Trondheim skulle Engelbrecht selv etablere.

Marsjen mot Østfold ble iverksatt om morgenen den 12. av 362. infanteriregiment under kommandøren, oberstløytnant Schaller. Resten av divisjonen sto nærmest på stand marsj i

Men den 14. april, eller vel to døgn etter landsettingen, ble general Pellengahr innkalt til en meget opphisset von Falkenhorst. Merkelig nok lot det til at Falkenhorst ikke hadde hatt kjennskap til Pellengahrs nærvær ved feltavdelingene i Østfold.

«Nei, De må nordover, mot Trondheim, i to kolonner, én gjennom Østerdalen og én gjennom Gudbrandsdalen. Hver dag kan engelskmennene gå i land, og da kan det bli verre for oss å komme frem! Deres marsj- og angrepsmål er og blir Trondheim!» sluttet Falkenhorst sin fremføring.

Først etter dette møtet kunne general Pellengahr sette i gang offensiven i det opprinnelig til-delte operasjonsområdet.